

Nr 348.

Av herrar **Lindman** och **E. A. Nilson** i Örebro, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 88, med förslag till lag om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

Den av 1916 års riksdag antagna ettåriga s. k. förfoganderättslagen upphör att gälla den 1 maj 1917. Proposition angående ny lag i ämnet har redan blivit till riksdagen avlämnad. I anslutning till berörda proposition vilja undertecknade härmed föreslå vissa ändringar i det lagförslag, som propositionen innehåller.

I förslaget § 2 stadgas, att i Konungens förordnande om varas avstående till kronan skall bestämmas tiden för avståendet. Såsom förhållandena utvecklats, synes oss ett sådant stadgande, därest det efter ordalagen tillämpades, böra bliva ganska hinderligt. Erfarenheten visar, att expropriation (»avstående») endast sällan behöver tillgripas. Den gängse vägen för de mera omfattande förfogandena är denna: 1) allmänt beslag av viss vara; 2) reglering av handeln med varan och förbrukningen av densamma antingen genom uppköp under hand för statens räkning av de beslagtagna partierna eller genom den enskilda handelns ställande under statlig kontroll; och 3) expropriation i sådana undantagsfall, där innehavaren vägrar att under hand sälja till staten eller att underkasta sig statens kontrollföreskrifter. Åt vederbörande statskommission uppdrages att i varje särskilt fall avgöra, när i regleringsföreskrifterna angiven förutsättning för expropriation är för handen och att då verkställa expropriationen. Med detta förfarande, vilket synes vara det enda praktiskt framkomliga, är emellertid näppeligen överensstämmande, att tiden för avståendet med nödvändighet skall bestämmas av Konungen. Vi få därför föreslå, att stadgandet därom må utgå och att det i stället stadgas, att bestämmandet av tiden för avståendet skall ske i enahanda ordning, som i sista stycket av § 2 sägs om bestämmandet av orten, där varan skall avlämnas.

Det i detta sista stycke av § 2 intagna stadgandet om skyldighet för innehavare av vara att ombesörja varans avlämnande å vederbörligen anvisad ort inom länet är icke åtföljt av bestämmelse om straffpåföljd för underlåtenhet att fullgöra åliggandet. I gällande förfoganderättsförfattningar är motsvarande stadgande intaget i verkställighetsförordningens § 3, varest föreskrives skyldighet för innehavaren att avlämna varan å bestämd plats och tid, och är i samma förordnings § 18 stadgad straffpåföljd för underlåtenhet att ställa sig i sådant avseende meddelad föreskrift till efterrättelse. Därigenom att enligt det föreliggande förslaget bestämmelsen om åliggandet intagits i själva lagen, har givetvis möjlighet att i en blivande verkställighetsförordning stadga straffpåföljd för uraktlåtenhet att fullgöra åliggandet utestängts. Det synes oss emellertid erforderligt, att sådan påföljd finnes föreskriven. Vi hemställa för den skull, att i den nya förfoganderättslagen intages stadgande om straffpåföljd för innehavare av vara, som sedan det förordnats, att varan skall avstås, icke avlämnar varan inom tid och på ort, som i vederbörlig ordning föreskrives.

Jämväl hålla vi före, att det icke heller bör saknas straffpåföljd för varuinnehavares underlåtenhet att åtlyda föreskrift, som meddelats enligt näst sista stycket av § 2 och varigenom honom ålagts att, innan varan avstås eller därefter, låta den undergå nödig beredning.

Straffbestämmelserna i båda de av oss här avsedda hänseendena synas lämpligen böra erhålla plats i § 15.

I § 3 innehållas bestämmelser angående det rättsinstitut, som för närvarande benämnes »beslag» och vilket i det föreliggande förslaget erhållit benämningen »förbud».

Framställningen av den förutsättning, varunder förbud må meddelas, synes oss vara i viss mån missvisande. Det sägs, att, då fråga är om att angående viss vara meddela förordnande om expropriation, Konungen må »i avvidan på frågans slutliga prövning» stadga förbud. Praxis har emellertid åt förbudsinstitutet givit en annan utveckling och innebörd. För närvarande ligger en avsevärd del av de viktigare förnödenheterna inom riket under beslag (förbud). Men ingalunda kan det med verkligt fog göras gällande, att detta beslag vilar på varorna i avvidan på slutlig prövning av fråga om expropriation. Vidkommande stora delar av varorna är det alls icke avsett, att staten skall bliva ägare av dem. Beslaget avser att möjliggöra för staten att alltjämt hava varornas distribution och förbrukning under sin kontroll (beslaget häves automatiskt, i den mån varan, efter det vederbörande myndighet meddelat tillstånd till varans avyttrande eller användande, försäljes eller användes i den därför stadgade ordning). Och även i sådana fall, där det är avsett, att varan skall upp-

köpas av staten (exempelvis den brödsäd, som ej är förbehållen självhushållarna), kan det näppeligen sägas, att fråga är om att meddela expropriationsförordnande. Expropriation tillgripes så gott som aldrig. Den beslagtagna varan uppköpes under hand.

I detta sammanhang vilja vi erinra om ett förhållande beträffande den gällande förfoganderättslagen, som enligt vårt förmenande innebär en beständ olägenhet, nämligen det förhållandet, att åt Kungl. Maj:t icke är berett möjlighet att till underordnad myndighet delegera befogenhet att häva eller lindra beslag. Följden härav är, att, på samma gång Kungl. Maj:t merendels söker att i förväg generellt angiva de fall, där dylikt hävande må äga rum, varje speciellt fall, som därutöver inträffar, måste hänskjutas till särskild prövning av Kungl. Maj:t. Olägenheterna härav kunna under vissa omständigheter vara ganska betydande. Om delegation av ifrågavarande befogenhet vore medgiven, skulle säkerligen därmed vinnas åtskillig lättnad i de obehag och besvärligheter, som äro förenade med de pågående omfattande förfogandena. Speciella hänsyn och personligen ömmande omständigheter skulle ofta nog lättare kunna föranleda jämkning, därest icke nödvändighet föreläge att hänskjuta även den minsta åtgärd i hithörande avseende under Kungl. Maj:ts prövning. På grund härav anse vi, att förbudsstadgandet i den nya förfoganderättslagen bör avfattas så, att Kungl. Maj:t blir oförhindrad att åt underordnad myndighet delegera befogenheten att häva eller meddela lindring i förbud.

Utan att avse att framlägga ett bestämt formulerat förslag, hålla vi före, att de av oss nu gjorda anmärkningarna i fråga om § 3 skulle avhjälpas, därest första stycket av denna § erhöles ungefärligen följande lydelse:

»Där det för tillgodoseende av ändamål, som i § 2 sägs, finnes nödigt, må Konungen utfärda förbud för den, som innehar vara av i nämnda § angivet slag, att utan medgivande av Konungen eller den Konungen därtill bemyndigat förfoga över varan annorledes än till bruk av innehavaren själv eller den, som av honom njuter kost eller stat.»

Beträffande beslagsinstitutet synes det oss vidare vara behöfligt, att beslag må kunna omfatta ej endast viss på en ort redan förefintlig vara utan ock vara av enahanda slag efter hand som den tillverkas eller till riket eller viss del av landet införes.

Huruvida en sådan form av beslag låter förena sig med den nuvarande förfoganderättslagens lydelse, synes icke fullt säkert. Enligt vad vi inhämtat från de statskommissioner, som på sin tid avgåvo förslag till den nuvarande lagen, torde en sådan tillämpning hava avsetts att omfattas av ordalydelsen i nämnda lags § 3. Där säges endast, att Konungen äger

beslagtagna vara av viss angiven beskaffenhet. Olika åsikter finnas emellertid i frågan. I följd härav är det icke alldeles visst, huruvida en i prisreglerande syfte företagen fortlöpande beslagsåtgärd beträffande varor kan företagas. Ett behov av sådan åtgärd kan dock vara synnerligen trängande. Det låter sig tänkas ett fortlöpande beslag å en eller annan viktig råvara, som dagligen produceras och som utgör stoffet för vissa av våra oundgängligaste förnödenheter. Blev vid ett sådant beslag stadgat, att, i den mån innehavaren sålde varan till köpare, som gentemot staten förbundit sig att hålla vissa pris å den färdiga produkten, beslaget skulle vara hävt, skulle därigenom kraftigt stävjas otillbörliga prisförhöjningar. Vidare kan det under vissa omständigheter, exempelvis då en förbrukningsreglering är begränsad till endast viss del av landet, vara synnerligen lämpligt, att beslaget å den med regleringen avsedda varan ej endast omfattar de inom denna del av landet vid beslagets läggande befintliga förråden av varan utan ock utsträcker sig att omfatta varje annat parti av sådan vara, efter hand som detsamma införes till nämnda trakt. Fall kunna till och med tänkas, då beslaget bör läggas å ännu icke inom riket befintliga vara, efter hand som den hit införes.

I fråga om den nya förfoganderättslagen får det anses säkert, att ett beslag eller förbud av ovan antydd innebörd icke kan efter lagens ikraftträdande meddelas. Då nämligen Kungl. Maj:t ansett sig böra i lagen föreslå ett uttryckligt stadgande därom, att expropriation kan äga rum av varor, som tillverkas efter det expropriationsbeslutet meddelats, torde därav få ex analogia slutas, att motsvarande befogenhet icke finnes i fråga om förbud. Härtill kommer, att justitieministern i sin motivering av lagförslaget uttryckligen betonat riktigheten av denna uttydning. Han framhåller nämligen, att då det finnes behöfligt att förfoga även över varor, som genom införsel, tillverkning eller annorledes bliva att tillgå, måste för detta ändamål ett nytt förordnande meddelas.

För vinnandet av den utsträckning av förbudsinstitutet, vars nödvändighet vi ansett oss böra här göra gällande, torde § 3 i den föreslagna lagen böra erhålla ett tillägg av ungefärligen följande innehåll:

»Vid meddelande av förbud må tillika stadgas, att förbudet skall omfatta vara av visst slag, som därefter tillverkas eller eljest åstadkommes inom det område eller hos den innehavare, som förbudet avser, eller som därefter införes till riket eller visst område av riket; skolande i ty fall den i denna § först stadgade tid av trettio dagar räknas från det varan åstadkoms eller infördes.»

Slutligen anse vi oss böra framställa ytterligare ett ändringsförslag beträffande det i lagförslaget behandlade förbudsinstitutet. Ehuruval vi

vitsorda riktigheten av justitieministerns påpekande, att den i gällande förfoganderättslagen använda beteckningen »beslag» icke med hänsyn till ordalydelsen giver ett fullt riktigt uttryck åt den ifrågavarande åtgärdens rättsverkningar, hålla vi dock före, att det icke är lämpligt att, sedan nu den reella innebörden av begreppet »beslag» småningom inarbetats i folkmedvetandet, ändra benämningen på åtgärden. Vi föreslå för den skull, att benämningen »beslag» fortfarande bibehålles jämväl i den nya lagen.

Beträffande § 5 i lagförslaget få vi påpeka, att ej heller för underlåtenhet att åtlyda föreskrift, som med stöd av denna § meddelats, funnits erforderligt stadga straffpåföljd. Vi kunna emellertid ej finna annat än att hänsyn till allmän säkerhet kräver, att sådan påföljd finnes stadgad. Plats därför synes oss böra, liksom beträffande de av oss i fråga om § 2 påyrkade straffbestämmelserna, beredas i § 15.

Något slutgiltigt formulerat förslag till den utvidgning av bestämmelserna i § 15, varom vi således framställa yrkande, anse vi oss icke böra framlägga. Vi hålla emellertid före, att den måhända lämpligaste utvägen för vinnande av trygghet för att det statliga intresset skall kunna med nödig kraft göras gällande, där så erfordras, vore, att straffbestämmelserna i § 15 bleve helt allmänt utvidgade att avse jämväl den, som »åsidosätter vad på honom ankommer för fullgörande av förordnande enligt § 2 eller 5 eller av eljest enligt denna lag behörigen meddelade föreskrifter».

Med stöd av vad vi här anfört hemställa vi alltså,

att riksdagen ville med anledning av propositionen med förslag till lag om förfogande över viss egen-
dom under utomordentliga av krig föranledda förhållan-
den fatta beslut om ändringar i det framlagda förslaget
i överensstämmelse med de av oss ovan framställda yr-
kandena och förslagen.

Stockholm den 21 mars 1917.

Arvid Lindman.

E. A. Nilson.

